

ירידת ערך של מכשירי חוב – עקרונות כלליים והשלכות מעשיות

תקנים חשבונאיים רלוונטיים:

US GAAP	ASC 326, ASC 842
IFRS	IFRS 9, IFRS 16

נכסים פיננסיים הם מהנכסים הנפוצים ביותר בדוחות הכספיים של חברות, והם כוללים מגוון רחב של נכסים, חלקם סטנדרטיים (לקוחות) וחלקם מורכבים.

פרסום זה עוסק בהשלכות של הוראות התקנים החדשים בעניין ירידת ערך של מכשירי חוב (326 ASC האמריקאי ו-IFRS 9 הבינלאומי), ומתמקד בנושאים הבאים:

- א. השינוי המתודולוגי בקריטריון ההכרה בהפסד.
- ב. היבטים מעשיים הקשורים לאופן מדידת ירידת הערך.
- ג. הבדלים מרכזיים בין התקן האמריקאי והתקן הבינלאומי בסוגיות המתוארות.

בברכה,
שלומי יונר, רו"ח יובל גרנות, רו"ח

© אוניסון יועצים בע"מ, ינואר 2020

www.unison-consultants.co.il – לפרסומים נוספים

תוכן עניינים

1	הבדל תפיסתי – עיקרון הכרה שונה	
		האם יש למדוד את ההפסד בגין כל	
		כשל אפשרי?	4
		הפסדי אשראי בגין לקוחות – היבטים	
		מעשיים ביחס לאופן המדידה	4
		הפרשה ספציפית	5
		הפרשה קבוצתית	5
		נכסי חוב מורכבים – היבטים מעשיים	
		ביחס לאופן המדידה	7
		מדידת ההפסד – לאיזו תקופת זמן	7
		מאפיינים כלליים של מדידת ההפרשה	8
		מאפיינים סטטיסטיים של סיכוני אשראי	8
		ביטחונות	9
		ערכויות שהתקבלו מצדדים חיצוניים	10

הבדל תפיסתי – עיקרון הכרה שונה

העיקרון שבבסיס התפיסה של תקני החשבונאות העוסקים בירידת ערך של נכסים לא-פיננסיים (מלאי, רכוש קבוע, נכסים לא מוחשיים וכו') הוא שירידת הערך מבטאת אירוע שלילי כלשהו הנוגע לנכס או לסביבה הכלכלית שלו. במקרים אלה, ובהתאם לתנאים השונים של כל תקן ספציפי, יש להכיר בהפסד כנגד הקטנת ערכו של הנכס בספרים.

עם כניסתם לתוקף של תקני החשבונאות החדשים העוסקים בנושא, ירידת ערך של נכסים פיננסיים שהם מכשירי חוב (לקוחות, השקעה באיגרות חוב, הלוואות שניתנו, זכויות של חוכר בגין חכירה¹ וכו'), משקפת עיקרון שונה.

בחודש יולי 2014 פורסם הפרק העוסק בירידת ערך של נכסים פיננסיים ב-IFRS 9, המתייחס להכרה בהפסדי אשראי חזויים. פרק זה החליף את הפרק המקביל ב-IAS 39, והוא נכנס לתוקף בתחילת 2018. יש לציין כי חברות ביטוח הנסחרות בבורסה בתל אביב (למעט איי.די.איי), מאמצות פטור זמני מיישום IFRS 9, כפי שמתאפשר ב-IFRS 4 (כל עוד לא אומצה גרסה קודמת של IFRS 9 ופעילויות החברה קשורות בעיקרן לביטוח), ובהתאם להוראות הממונה על שוק ההון ביטוח וחיסכון. הפטור הזמני יהיה בתוקף עד למועד היישום לראשונה הצפוי של IFRS 17 בדבר חוזי ביטוח, החל מיום 1 בינואר 2022.²

המקביל האמריקאי, ASU 2016-13 (שעליו מבוסס ASC 326), פורסם בחודש יוני 2016, והוא יחליף את התקן האמריקאי ASC 310-10-35 (FAS 114 ההיסטורי) החל משנת 2020.³ יש לציין כי הפיקוח על הבנקים בישראל אימץ את הפרסום בעדכון התקינה ASU 2016-13, כך שתאגידים בנקאיים בישראל יישמו את התיקון החל מיום 1 בינואר 2022 (תוך כדי ריצה במקביל החל מיום 1 בינואר 2021).⁴

תקנים חדשים אלה עוסקים בעיקר בירידת ערך של נכסים פיננסיים הנמדדים בעלות מופחתת, ועל כן הם רלוונטיים בעיקר לנכסים פיננסיים שהם מכשירי חוב⁵. כמו כן, בנוסף לנכסים, שני התקנים עוסקים גם בהכרה בהפסד בגין מחויבויות שהן במהותן מחויבויות חוץ מאזניות, כמו חוזי ערבות פיננסית או מחויבות להעמדת הלוואות, שכן מחויבויות אלה מושפעות במהותן מאותם מאפיינים של סיכון אשראי.

¹ בתקינה האמריקאית, הוראות ASC 326 אינן חלות על חייבים בגין חכירה תפעולית שהוכרו על ידי המחכיר, זאת בניגוד להוראות IFRS 9 הבינלאומי, אשר חלות גם על חייבים בגין חכירה תפעולית שהוכרו על ידי המחכיר.

² IFRS 4 קבע פטור זמני עד 1 בינואר 2021, ובהתאם לתיקון IFRS 17, מוצע כי הפטור יוארך בשנה, יחד עם הארכת הכניסה לתוקף של IFRS 17. גם בהתאם לחוזר גופים מוסדיים 1-9-2018 של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, מתאפשר לדחות את מועד יישום IFRS 17 עד למועד תחילתו בישראל של IFRS 17.

³ לתאגידים מדווחים הכפופים ל-SEC. יישום מוקדם אפשרי.

⁴ בהתאם לטיטוט קובץ שאלות ותשובות של הפיקוח על הבנקים בנושא יישום הכללים החדשים בנושא הפסדי אשראי צפויים.

⁵ שני התקנים, האמריקאי והבינלאומי, אינם חלים על השקעות בנכסים שנמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד, ואינם חלים על השקעות במכשירים הוניים. הבדל מרכזי בין התקנים הוא ביחס למכשירי חוב שנמדדים בשווי הוגן דרך רווח כולל אחר. מודל ירידת הערך של IFRS 9, שחל על נכסי חוב שנמדדים בעלות מופחתת, חל גם על נכסים אלה, כאשר ההפרשה להפסד לא מקטינה את הערך בספרים של הנכס בדוח על המצב הכספי (דהיינו, בנוסף לרישום ההפסד מירידת ערך בדוח רווח או הפסד יוכר רווח (או הפסד) כולל אחר, אשר יגרום להצגת הנכס בדוח על המצב הכספי בהתאם לשווי הוגן). בתקינה האמריקאית, נכסים זמינים למכירה (Available For Sale) כפופים למודל ירידת ערך שונה. בהתאם למודל זה, בניגוד לתקינה הבינלאומית, ירידת ערך תירשם רק אם השווי ההוגן נמוך מבסיס העלות המופחתת. אופן הרישום החשבונאי (לרבות היקף ירידת הערך והצורך ברישום הפרשה או במחיקה) תלוי בכוונת החברה, ובשאלה האם היא מתכוונת או צפויה לממש את הנכס.

העיקרון הכללי של ההכרה בהפסדי אשראי בתקנים החדשים, שונה במהותו מהעיקרון שהיה מקובל בתקנים הקודמים שעסקו בנושא. עיקרון ההכרה בהפסד בתקנים הקודמים היה דומה לירידת ערך של נכסים לא פיננסיים – דהיינו, היה צורך באירוע שלילי כלשהו על מנת להכיר בהפרשה להפסד. ב-39 IAS הישן, תנאי לקיומה של ירידת ערך היה קיומה של ראיה אובייקטיבית לירידת ערך. בתקינה האמריקאית, התנאי התייחס לכך שצפוי שהתהוו הפסדים.

התקנים החדשים מבטאים תפיסה שונה במהותה. בהתאם לתפיסה החדשה, ההכרה בהפרשה מבטאת את הפסדי האשראי החזויים (expected credit losses), אפילו שטרם התרחש אירוע שלילי כלשהו. יתרה מזאת, המדידה של הפסדי האשראי החזויים משקללת טווח נרחב של הסתברויות להתרחשות ההפסד, גם אם ההסתברות להתרחשות הפסד אשראי בפועל הוא נמוך מאוד. כתוצאה מהגדרות אלה, הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים אלה יירשם (כמעט) בכל מקרה שבו נוצר מכשיר חוב כזה, כבר ביום הראשון שבו הוכר הנכס הפיננסי.

לאור האמור, ברוב המקרים, ההפרשה בגין הפסדי אשראי צפויים, אמורה לגדול במועד היישום הראשוני של התקן. חשוב להדגיש כי התפיסה החשבונאית החדשה לא מתיימרת לשנות את הפסדי האשראי שיוכרו בסופו של דבר מהנכסים הפיננסיים, אלא רק להקדים את עיתוי הרישום שלהם.

הרחבה:

למרות השינוי המתודולוגי ביחס ליצירת ההפרשה, ולמרות ההוראות הברורות של IFRS 9 ביחס לצורך להכיר בהפרשה גם במקרה של סבירות נמוכה לקרות הפסד, בחינה של דוחות כספיים של חברות ישראליות מראה מקרים בהם חברות לא ביצעו שינוי בהפרשות כתוצאה מכניסת התקנים לתוקף. נראה כי השינוי המשמעותי (שעשוי להיות דרמטי) יהיה רק ביישום הוראות אלו על ידי המערכת הבנקאית וחברות הביטוח.

האם יש למדוד את ההפסד בגין כל כשל אפשרי?

הבדל בסיסי בין התקנים נוגע למדידת ההפרשה. בתקינה האמריקאית, מדידת ההפרשה מתייחסת ככלל להפסדי האשראי החזויים הנובעים מכל אירועי הכשל האפשריים במהלך כל אורך החיים החזוי של המכשיר. בתקינה הבינלאומית לעומת זאת, מדידת ההפרשה ביום הראשון משקפת בדרך כלל רק את הפסדי האשראי הנובעים מאירועי הכשל האפשריים בתקופה של 12 החודשים הבאים ("הפסדי אשראי חזויים בתקופת 12 חודש"). במקרים אלה, רק אם סיכון האשראי עלה באופן משמעותי ממועד ההכרה לראשונה יש למדוד את ההפרשה בסכום הפסדי האשראי החזויים כתוצאה מאירועי כשל אפשריים במהלך כל אורך החיים החזוי של המכשיר ("הפסדי האשראי החזויים לאורך כל חיי המכשיר"). ההשלכה המעשית של הבדל זה היא שההפרשה בגין הפסדי אשראי תהיה בדרך כלל גבוהה יותר בדוחות הערוכים לפי התקינה האמריקאית ביחס לדוחות שערוכים לפי התקינה הבינלאומית. עם זאת, בתקינה הבינלאומית יש צורך לבצע הערכה שוטפת של השינוי בסיכון האשראי הגלום בחוב, דבר שחברות העורכות את דוחותיהן לפי התקינה האמריקאית פטורות ממנו.

על מנת להתמודד עם קושי תפעולי זה, אימצה התקינה הבינלאומית גישה מקלה ללקוחות, נכסים בגין חוזה (שנוצרו בהתאם ל-IFRS 15) וחייבים בגין חכירה, שהם נכסים "פשוטים" יותר במהותם. בדרך כלל, ההפרשה להפסדי האשראי החזויים בגין נכסים אלה, כמו למשל "הפרשה לחובות מסופקים" בגין לקוחות, נמדדת ביחס לכל אירועי הכשל האפשריים לאורך חיי המכשיר, בדומה לתקינה האמריקאית. ביחס ללקוחות, הרי שבדרך כלל תקופת האשראי נמוכה מ-12 חודשים, כך שבפועל המדידה דומה.

שני התקנים אינם קובעים שיטת מדידה ספציפית להפסדי האשראי החזויים, אלא נותנים הנחיות בדבר המאפיינים האיכותיים של המדידה הנדרשת. שני התקנים גם מתייחסים לאפשרות למדוד על בסיס קבוצתי את סיכוני האשראי לנכסים שיש להם מאפיינים דומים.

הפסדי אשראי בגין לקוחות – היבטים מעשיים ביחס לאופן המדידה

ראשית, ננסה לעמוד על מספר היבטים מעשיים של תקנים אלה ביחס למכשיר החוב הסטנדרטי, הנפוץ והפשוט ביותר – לקוחות. בהמשך נבחן מכשירי חוב מורכבים יותר.

ככלל, מדידת ההפרשה בגין הפסדי אשראי של לקוחות סטנדרטיים ("הפרשה לחובות מסופקים") נעשית בהתאם להפסדי האשראי החזויים לאורך כל חיי המכשיר, בין בתקינה האמריקאית ובין בתקינה הבינלאומית⁶. בתקינה האמריקאית צורת מדידה זו רלוונטית לכל מכשירי החוב. בתקינה הבינלאומית מדובר בגישה מקלה המיושמת ביחס ללקוחות.

תקני החשבונאות החדשים אינם קובעים שיטה ספציפית לביצוע המדידה, אלא רק את מאפייני המדידה. ננסה לבחון את היישום המעשי של הוראות התקנים על גישות מדידה מקובלות בשוק של הפרשה בגין לקוחות:

1. הפרשה ספציפית –

התקינה הבינלאומית אינה אוסרת לבחון את סיכון האשראי ברמת הלקוח הספציפי. עם זאת, יש לשים לב כי IFRS 9 מגדיר את הפסדי האשראי החזויים כממוצע משוקלל של הפסדי האשראי בהסתברות להתרחשותם, כך שמדידה של הפרשה ספציפית ביחס לכל לקוח צריכה להיות מדידה של תוחלת ההפסד הצפוי ממנו (ולא של האירוע הסביר ביותר). בנוסף, IFRS 9 דורש להביא בחשבון בביצוע המדידה את ההסתברות להפסד אשראי גם אם היא נמוכה מאוד. בהתאם לכך, גם בחינה ספציפית של חוב של לקוח איכותי לא תביא בדרך כלל למצב של הפרשה בסכום אפס.

בתקינה האמריקאית, הכלל הוא שהמדידה של ההפרשה להפסדי אשראי צריכה להתבצע ברמה קבוצתית. עם זאת, בפועל, בחינה ספציפית אפשרית במקרה שבו יש שוני במאפיינים הספציפיים של הלקוחות, כך שהבחינה שלהם יחד אינה נאותה. באופן מעשי, ייתכן כי המדידה הספציפית תהיה רלוונטית ללקוחות שסיכון האשראי שלהם משקף אירועים ספציפיים שקשורים ללקוח הספציפי ושונים במהותם מלקוחות אחרים. ביחס לשאר הלקוחות המדידה הקבוצתית תביא לידי ביטוי את העובדה שהכשל עשוי לקרות רק בקרב חלק מחברי קבוצת הלקוחות, דהיינו את ההסתברות לקרות כשל. על כן, על אף ההבדל המתודולוגי באופן המדידה, תוצאות המדידה זו עשויות להיות דומות למדידה בתקינה הבינלאומית.

2. הפרשה קבוצתית –

כאמור לעיל, התקינה האמריקאית מציינת באופן ספציפי את המדידה ברמה הקבוצתית כדרך המדידה של ההפרשה להפסדי אשראי.

⁶ חריג לעקרון זה יהיה בחברה המדווחת בהתאם ל-IFRS, ביחס ללקוחות שכוללים מרכיב מימון משמעותי, אם החברה בוחרת כמדיניות חשבונאית למדוד את הפסדי האשראי החזויים לתקופה של 12 חודשים בלבד.

גם התקינה הבינלאומית מאפשרת שימוש בבסיס ההערכה קבוצתי, הן לצורך הבחינה האם חלה עלייה משמעותית בסיכון האשראי ממועד ההכרה לראשונה (דבר שפחות רלוונטי ללקוחות "סטנדרטיים") והן לצורך מדידת ההפרשה, בהתחשב במאפיינים משותפים של הפרטים בתוך הקבוצה. ביחס לשיטת גיול החובות (הפרשה בהתאם לגיל החוב), שהיא אחת הנפוצות ביישום המדידה הקבוצתית, שני התקנים מאפשרים את השימוש בשיטה, ככל שזו משקפת את סיכון האשראי.

שני התקנים מציינים שהניסיון ההיסטורי ביחס להפסדי האשראי של הלקוחות יספק בדרך כלל את הבסיס לאומדן ההפרשה על ידי החברה. עם זאת, שני התקנים דורשים לבצע התאמות למידע ההיסטורי על מנת שישקף את התנאים הנוכחיים ואת התחזיות של החברה, כך שהפרשה בהתבסס על נתונים היסטוריים בלבד אינה מספיקה. בנוסף למידע ההיסטורי, החברה צריכה להביא בחשבון כל מידע רלוונטי, סביר וניתן לביסוס אשר ניתן להשגה ללא עלות או מאמץ מופרזים, בין אם הוא מידע פנימי ובין אם הוא חיצוני לחברה.

לשני התקנים הוראות דומות ביחס למחיקת החוב (ברוטו) מהספרים ("חובות אבודים"), גם אם הנוסח מעט שונה – בתקינה הבינלאומית כאשר אין כבר "ציפיות סבירות להשבה" של הנכס ובתקינה האמריקאית כאשר הנכס "נחשב בלתי ניתנים לגבייה".

הרחבות:

1. הפרקטיקה בישראל מראה שלא חל שינוי באופן סיווג ההוצאה בגין הפסדי אשראי של לקוחות ("חובות מסופקים") בדוח רווח והפסד עם כניסתו לתוקף של IFRS 9. חברות ממשיכות לסווג הוצאה זו כחלק מההוצאות התפעוליות, בשל מהותם התפעולית של הלקוחות, על אף שמדובר על ירידת ערך של מכשיר פיננסי, אשר לכאורה ניתן לסווג גם כחלק מהוצאות המימון. התקינה הבינלאומית שותקת ביחס לסיווג הוצאה זו בדוח רווח והפסד.

2. מבחינה מתודולוגית, כמו שיש לשקלל הסתברויות נמוכות מאוד לכשל של חוב "בטוח", יש לשקלל הסתברויות נמוכות מאוד להחזר של חוב "מסוכן". על כן, בדרך כלל לא ניתן יהיה להפריש חוב במלואו (דהיינו, ליצור הפרשה בגובה מלוא החוב). עם זאת, בפועל ייתכן כי ההפרש בין מחיקת החוב במלואו לבין הותרת חלק מהחוב בספרים יהיה לא מהותי.

נכסי חוב מורכבים – היבטים מעשיים ביחס לאופן המדידה

לאחר שבחנו את ההשלכות המעשיות ביחס לנכס הפיננסי הסטנדרטי ביותר – לקוחות – ננסה לעמוד על היבטים שונים של יישום מעשי ביחס לנכסים פיננסיים מורכבים יותר – בעיקר סוגים שונים של הלוואות שניתנו על ידי החברה, השקעות במכשירי חוב, לקוחות בעלי מאפיינים מיוחדים וכו'.

מדידת ההפסד – לאיזו תקופת זמן?

אחד ההבדלים הבסיסיים בין התקינה האמריקאית והתקינה הבינלאומית נוגע לתקופת הזמן שביחס אליה נמדדת ההפרשה. בתקינה האמריקאית, מדידת ההפרשה מתייחסת ככלל להפסדי האשראי החזויים לאורך כל חיי המכשיר. בתקינה הבינלאומית, מדידת ההפרשה ביום הראשון משקפת, בדרך כלל, רק את הפסדי האשראי החזויים בתקופה של 12 החודשים הבאים. במקרים אלו, רק אם סיכון האשראי עלה באופן משמעותי ממועד ההכרה לראשונה יש למדוד את ההפרשה בסכום הפסדי האשראי החזויים לאורך כל חיי המכשיר.

מספר נקודות לתשומת לב בתקינה הבינלאומית:

1. מהי "עלייה משמעותית בסיכון האשראי ממועד ההכרה לראשונה" – IFRS 9 אינו מגדיר מהי "עלייה משמעותית" או את אופן ההערכה שלה, אולם הוא נותן הכוונה ביחס למהות השינוי שאותו יש למדוד. התקן קובע כי המדידה צריכה להתייחס לסיכון להתרחשות כשל, ולא לסכום הכספי החזוי של הפסד האשראי. בנוסף, התקן קובע חזקה (הניתנת לסתירה) שאם תשלומים חזויים נמצאים בפיגור של יותר מ-30 יום, ישנה עלייה משמעותית בסיכון האשראי.
2. הקלה משמעותית שנותן התקן למדידת ה"עלייה המשמעותית" היא שאם במועד הדיווח המכשיר הפיננסי הוא בעל סיכון אשראי נמוך, ניתן להעריך שלא חלה עלייה משמעותית בסיכון האשראי. IFRS 9 קובע כללים ביחס ל"סיכון אשראי נמוך", העוסקים בהיבטים שונים ביחס לאיכות הלווה. חשוב עוד לציין כי אם בשלב מאוחר יותר סיכון האשראי של המכשיר הפיננסי עלה ואינו נחשב יותר כ"נמוך", אין הדבר מחייב שישנה "עלייה משמעותית בסיכון האשראי ממועד ההכרה לראשונה".
3. מהם "הפסדי אשראי חזויים בתקופת 12 חודש" – למרות שמם, אין המדובר על תזרימי המזומנים שהחברה צופה שלא תקבל במהלך 12 החודשים הקרובים. הכוונה היא להפסדים החזויים לאורך כל חיי המכשיר, הנובעים מאירועי כשל אפשריים במהלך 12 החודשים הקרובים. כלומר, אם חזוי אירוע כשל בנכס כלשהו במהלך 12 החודשים הקרובים, יש למדוד את הפסדי האשראי החזויים הנובעים מאותו כשל במהלך כל חיי הנכס.

הרחבה:

אחת הדרכים שבהן עושות חברות שימוש לצורך הערכת סיכון האשראי הוא באמצעות דירוג האשראי של החייב. באופן דומה, שינוי בדירוג האשראי הוא מדד לשינוי בסיכון האשראי. השימוש בדירוג האשראי הוא מדד ניטראלי ופשוט לשימוש, ובאלה גלומים יתרונותיו. עם זאת, ישנה ביקורת רבה על דירוג האשראי ככלי למדידת הסיכון, ובפרט ביחס ליכולתו לשקף שינויים בסיכון האשראי בזמן אמת – הן שינויים שליליים והן שינויים חיוביים. על כן, במקרים מסוימים ייתכן וכלים אחרים יוכלו לספק מידע מהימן ובעל מאפיינים איכותיים, כמו למשל על ידי שימוש במדדים המבוססים על נתוני שוק נצפים של סיכון האשראי (לדוגמא, מחירי CDS).

מאפיינים כלליים של מדידת ההפרשה

ככלל, התקנים אינם קובעים דרישות שונות לסוגים שונים של מכשירי חוב ביחס למאפיינים של אומדן ההפרשה. על כן, מאפייני המדידה העיקריים של ההפרשה דומים, בין אם מדובר במכשירים "פשוטים" ובין אם מדובר במכשירים "מורכבים", וביניהם: בחינה הסתברותית של ההפסד הצפוי, האפשרות להתבסס על הניסיון ההיסטורי של החברה, והצורך לבצע התאמות למידע ההיסטורי. ראו בהקשר זה את ההתייחסות לעיל ביחס למאפייני המדידה בעת אומדן ההפרשה בגין לקוחות.

מאפיינים סטטיסטיים של סיכוני אשראי

הצורך בבחינה הסתברותית של הפסדי האשראי, עשוי להצריך שימוש בכלים סטטיסטיים לאומדן. בעת ביצוע הערכה הסתברותית, יש לזכור כי ככלל, לא ניתן להניח התפלגות נורמלית של הפסדי האשראי בתיק ההלוואות הנבחן מסיבות שונות, וביניהן: א. במרבית המקרים, ישנה קורלציה חיובית בין הפסדי אשראי בתיק של הלוואות⁷. כך למשל, שינוי כלכלי לרעה צפוי להשפיע על מרבית ההלוואות הכלולות בתיק.

⁷ משפט הגבול המרכזי, אשר לפיו ההתפלגות של סדרת משתנים מקריים מתקרבת להתפלגות נורמלית, תלוי בקיומה של אי תלות בין המשתנים המקריים.

ב. התפלגות נורמלית מניחה טווח אינסופי של תוצאות סביב תוחלת כלשהי. הפסדי האשראי מוגבלים הן בצד החיובי של ההתפלגות והן בצד השלילי שלה.

עם זאת, מכיוון שהתוחלת של משתנים מקריים אינה תלויה בקורלציה ביניהם, הרי שאם יש לחברה מידע שמאפשר לה לחשב את תוחלת ההפסד של הלוואה מסוימת, ובהנחה שתיק ההלוואות כולל הלוואות שהמאפיינים שלהם זהים, ניתן לחשב את תוחלת ההפסד של התיק בכללותו גם בלי להזדקק לניתוח הקורלציה בין הלוויים השונים.

ביטחונות

קיומם של ביטחונות משפיע כמובן על ההפסד הצפוי, ועל כן על מדידת ההפרשה להפסדי אשראי, הן בתקינה הבינלאומית והן בתקינה האמריקאית.

בתקינה הבינלאומית, ישנה הוראה המתייחסת לכך שכחלק מהמידע שעליו מבוססת מדידת ההפרשה יש להביא בחשבון את תזרימי המזומנים החזויים מביטחונות (בניכוי העלויות הדרושות למימושם). בתקינה האמריקאית ישנן הוראות ספציפיות יותר ביחס למדידת הפרשה של נכס פיננסי מותנה בביטחון ("collateral dependent financial asset"):

א. כאשר החברה מחליטה שעיקול הביטחון הוא צפוי, היא תמדוד את הפסד האשראי הצפוי בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון (בניכוי אומדן העלויות למכירה, אם בכוונת החברה לממש את הביטחון, ולא להשתמש בה).

ב. כהקלה, כאשר הלווה חווה קשיים כלכליים משמעותיים ופירעון ההלוואה צפוי להתקבל במהות באמצעות תפעול או מכירה של הביטחון, חברה רשאית להעריך את הפסד האשראי הצפוי בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון (בניכוי אומדן העלויות למכירה, אם בכוונת החברה לממש את הביטחון, ולא להשתמש בה).

ג. במקרה שבו הלווה נדרש להתאים באופן רציף את סכום הביטחון המבטיח את הנכס הפיננסי, כתוצאה משינויים בשווי ההוגן של הביטחון, כך שהשווי ההוגן של הביטחון עולה על בסיס העלות המופחתת של הנכס בספרים, ויש ציפייה כי הלווה ימשיך להתאים את הביטחון, החברה אף רשאית לקבוע כי אין בכלל סיכוי שהנכס לא ישלם (הפסד אשראי של אפס).

מעבר למדידת הפסדי האשראי, בתקינה הבינלאומית, נדרש היבט נוסף של מדידה, המתייחס לשאלה האם ישנה עלייה משמעותית בסיכון האשראי ממועד ההכרה לראשונה. כאמור לעיל, המדידה של השינוי בסיכון האשראי איננה מדידה של השינוי בסכום הכספי, אלא השינוי בסיכון לאירוע כשל.

על כן, קיומם של ביטחונות, אשר נועדו לפצות את המשקיע במקרה של אירוע כשל, לא יכול לבטל סיכון זה. יתרה מזאת, לערכם של ביטחונות עשויה להיות השלכה הפוכה על ההסתברות להתרחשות הכשל. כך למשל, אם ישנו חוב המגובה באופן בלעדי בביטחון, ירידה בערך הביטחון, אשר צפויה להקטין את התמריץ הכלכלי של החייב לשלם את החוב, עשויה להגדיל את ההסתברות להתרחשות כשל.

כמו כן, לצורך יישום ההקלה של "נכסים פיננסיים בעלי סיכון אשראי נמוך" (ראו עמוד 6 לעיל), לא ניתן להשתמש בביטחונות ככלי היחיד לצורך הגדרת נכס כבעל סיכון אשראי נמוך. דהיינו, אם הנכס הפיננסי ללא הביטחונות לא היה נחשב כבעל סיכון אשראי נמוך, הרי שקיומם של הביטחונות אינו הופך אותו לבעל סיכון אשראי נמוך.

ערבויות שהתקבלו מצדדים חיצוניים

ערבויות הן ביטוח מפני סיכון האשראי של הלווה, ועל כן הן אמצעי לחיזוק האשראי. ערבויות יכולות להתקבל מסוגים שונים של גורמים, בין אם הם צד קשור ללווה (למשל, בעל השליטה בלווה) ובין אם הם אינם קשורים אליו (למשל, חברת ביטוח חיצונית). ערבויות גם יכולות להיעשות בצורות שונות, כמו למשל באמצעות חוזה ערבות ספציפי להלוואה, או במסגרת כללית (כמו למשל Credit Default Swap – CDS).

בתקינה האמריקאית, ניתן להביא בחשבון באומדן ההפסד הצפוי רק תזרימי מזומנים של ערבויות שניתנות בחוזה ההלוואה. דהיינו, אומדן הפסדי האשראי הצפויים על נכס פיננסי לא מושפע מערבויות שניתנות בחוזים העומדים בפני עצמם (Freestanding Contracts). בתקינה הבינלאומית, ניתן לכלול באומדן ההפרשה להפסדי אשראי את תזרימי המזומנים החזויים מערבויות (ואמצעים אחרים לחיזוק אשראי) שהן חלק מהתנאים החזויים ושאינן מוכרות בנפרד על ידי החברה.

הנוסח ה"מחמיר" יותר של התקינה האמריקאית עשוי לגרום לטיפול חשבונאי שונה. למשל, אם חברה התקשרה בהסכם למתן הלוואה לגוף מסוים, ובאותו המועד קיבלה ערבות מגורם אחר להגנה מפני סיכון האשראי של הלווה – תחת התקינה הבינלאומית ייתכן שאפשר לכלול את תזרימי המזומנים של הסכם הערבות בניתוח ההפסד הצפוי, בעוד שתחת התקינה האמריקאית הערבות אינה חלק מחוזה ההלוואה, ועל כן ההלוואה והערבות יצטרכו להימדד בנפרד.

בדומה לביטחונות, לערבבויות עשויה להיות השלכה על עצם הסיכון לקרות כשל, ולא רק על סכום ההפסד הצפוי. על כן, בתקינה הבינלאומית יש להביא בחשבון שינוי באיכות הערבבויות במדידת השינוי בסיכון האשראי. כך למשל, שינויים באיכות ערבות, יכולים להשפיע על אומדן התמריץ הכלכלי של הלווה לבצע את התשלומים החוזיים במועדם.

הרחבות:

1. עם כניסתם של תקני החשבונאות החדשים העוסקים בחכירות (IFRS 16 הבינלאומי ו-842 ASC האמריקאי), עולה השאלה ביחס לביצוע ירידת הערך של הנכס שנוצר בספרי מחכיר בחכירה מימונית. אחד הרכיבים הנכללים במדידת נכס זה, שבעיקרו הוא נכס פיננסי, הוא ערך השייר שאינו מובטח של הנכס המוכר, שבמהותו אינו נכס פיננסי, ועל כן עולה שאלת התחולה של תקני הנכסים הפיננסיים על רכיב זה.

בנושא זה ישנו פער בין התקינה האמריקאית והתקינה הבינלאומית. ב-ASC 326, העוסק בהפסדי אשראי, וב-842 ASC, העוסק בחכירות, ישנה התייחסות מפורשת לנושא זה, ומדידת ירידת הערך של נכס ההשקעה נטו בחכירה כוללת את ערך השייר שאינו מובטח. השלכה מעשית של תחולה זו קשורה לאפשרות לרשום בשלב מאוחר יותר רווח מביטול ירידת הערך של ההשקעה, אשר הטיפול בה מוסדר כחלק מ-ASC 326.

בתקינה הבינלאומית ההתייחסות לנושא זה יותר מעורפלת. מצד אחד, IFRS 16 (חכירות) דורש ליישם ביחס לנכס ההשקעה נטו בחכירה את דרישות ירידת הערך שב-IFRS 9 (מכשירים פיננסיים). מצד שני, IFRS 16 מתייחס באופן פרטני לטיפול החשבונאי בירידה באומדן ערך השייר שאינו מובטח. הבדל זה יוצר פתח לפרשנויות ביחס לתחולת התקנים השונים, כמו גם ביחס לאפשרות לרשום בשלב מאוחר יותר רווח מביטול ירידת ערך, אשר בניגוד ל-IFRS 9, אין לה ביסוס מפורש ב-IFRS 16.

2. שאלה נוספת ביחס לירידת ערך של הנכס הפיננסי בספרי המחכיר תתייחס לסיווג ההפסד בדוח רווח והפסד – האם זוהי הוצאת מימון, שכן מדובר בירידת ערך של נכס פיננסי, או שזהו הפסד הון, שכן הוא נובע מירידת ערך של נכס פיסי (ערך השייר), אשר צפוי לשוב אל המחכיר בתום תקופת החכירה.